

**KONCEPCIA ROZVOJA NADANÝCH DETÍ A
MLÁDEŽE V SR**

Bratislava 2007

Obsah

ÚVOD	3
ZÁKLADNÉ POJMY.....	4
ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU V OBLASTI ROZVÍJANIA NADANÝCH DETÍ A MLÁDEŽE	5
1. <i>Právna oblasť.....</i>	5
2. <i>Inštitucionálna oblasť.....</i>	6
3. <i>Podmienky rozvíjania nadania vo výchovno-vzdelávacom procese.....</i>	7
4. <i>Príprava odborníkov pre prácu s nadanými deťmi a mládežou.....</i>	7
SYSTEMATICKÁ PODPORA NADANÝCH DETÍ A MLÁDEŽE – KONCEPČNÉ ZÁMERY	7
ZAPRACOVANIE PROBLEMATIKY NADANIA DO ŠKOLSKÉHO ZÁKONA (ZÁKONA O VÝCHOVE A VZDELÁVANÍ) A PRÍSLUŠNÝCH VYKONÁVACÍCH PREDPISOV	10
FORMY ROZVÍJANIA NADANIA PRI PRIAMEJ PRÁCI S DEŤMI A MLÁDEŽOU	11
POROVNANIE SÚČASNÉHO STAVU S NAVRHOVANÝMI ZMENAMI	12
OPATRENIA.....	13
MERATEĽNÉ UKAZOVATELE POKROKU	15

Úvod

Prioritami **Lisabonskej stratégie pre Slovensko** sú vybudovanie znalostnej spoločnosti a trhu práce. Uznesením vlády SR č. 557 z 13. júla 2005 bola schválená Stratégia konkurencieschopnosti Slovenskej republiky do roku 2010 vychádzajúca z Lisabonskej stratégie. Jej súčasťou sú akčné plány na obdobie do augusta 2006. I. Akčný plán **Vzdelávanie a zamestnanosť** vychádza z presvedčenia, že dlhodobo možno konkurencieschopnosť zabezpečiť iba nevyhnutnými štrukturálnymi reformami vedúcimi k rozvoju znalostnej ekonomiky. Jej fungovanie predpokladá vybudovanie znalostnej spoločnosti, teda spoločnosti, ktorej členovia budú vzdelaní, schopní kriticky myslieť, budú disponovať kompetenciami potrebnými pre pružné prispôsobovanie sa zmenám potrieb na trhu práce. Ľudia musia vedieť pracovať s neustále novými informáciami, produkovať nové poznatky a využívať ich v praxi v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja.

Dosiahnuť takúto kvalitu populácie možno iba modernou vzdelávacou politikou a pomocou opatrení uľahčujúcich adekvátne zamestnávanie. V časti **Moderná vzdelávacia politika** I. Akčného plánu sú stanovené priority a úlohy, ktoré sa pokladajú za kľúčové pri prestavbe tradičnej školy na modernú, ako aj v oblasti práce s nadanými deťmi a mládežou, zvýšenia prístupnosti a kvality vysokoškolského vzdelávania a systému celoživotného vzdelávania.

Zabezpečiť starostlivosť o formovanie nadania mladej generácie a osobitne efektívnu podporu rozvoja nadaných detí a mládeže je úlohou, od plnenia ktorej bude závisieť rozvoj spoločnosti v nasledujúcich rokoch. Starostlivosť o rozvíjanie nadania a nadaných sa v druhej polovici 20. storočia stala súčasťou predovšetkým školskej politiky. Štát vytvoril viacero nástrojov, pomocou ktorých talenty detí a mládeže pomáhal rozvíjať. Po roku 1989 sa možnosti práce s nadanými rozšírili o aktivity mimovládnych organizácií, cirkví, náboženských spoločností i súkromných subjektov a všetky vlády deklarovali podporu nadaných ako jednu zo svojich priorít.

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie znamená zvýšený tlak na konkurencieschopnosť jej ekonomiky, ale aj viac možností ako ju v rámci spolupráce s ostatnými krajinami únie dosiahnuť. Budovanie znalostnej spoločnosti, ktoré je principiálne založené na rozvoji talentov, najmä v oblasti prírodných, technických, ale aj spoločenských a humanitných vied, je dôležitým aspektom konkurencieschopnosti. Zahrnutie problematiky talentov do Lisabonskej stratégie umožní Slovensku výmenu skúseností, know-how, ako aj profitovanie z finančnej podpory európskych inštitúcií. Preto je dôležité sformulovať národnú koncepciu rozvoja nadaných detí a mládeže, ktorá by vymedzila základné pojmy, skoordinovala základné rámce podpory nadaných a načrtla základné nástroje používané pri rozvíjaní nadania detí a mládeže v Slovenskej republike.

Zámerom tohto materiálu je:

- ♦ vymedziť základné pojmy z oblasti starostlivosti o nadaných,
- ♦ na základe analýzy súčasného stavu navrhnúť legislatívne a inštitucionálne prostredie, uľahčujúce rozvíjanie nadaných detí a mládeže,
- ♦ navrhnúť ďalšie kroky, potrebné k zefektívneniu rozvíjania nadaných detí a mládeže.

Koncepcia je vypracovaná na základe úlohy č. 5 I. Akčného plánu Stratégie konkurencieschopnosti do roku 2010, v súlade s Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky prijatom na roky 2006 až 2010 a s princípmi Národného programu výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov (Milénium).

Základné pojmy

Používanie pojmov nadanie a talent (aj s rôznymi prívlastkami, napr. „mimoriadne nadanie“) je nejednotné a nevyhranené nielen na poli odbornom, ale aj v rámci legislatívy (napr. termín mimoriadne nadanie bez bližšieho vymedzenia je použitý aj v súčasnom školskom zákone). V laickej ale i odbornej verejnosti, a to aj na poli medzinárodnom, sa pojmy nadanie a talent používajú bez rozlíšenia, ako synonymá. Tento prístup akceptujeme aj v návrhu koncepcie.

Nadanie (talent) je súbor daností a vlastností jedinca, ktoré mu umožňujú dosahovať vysoké výkony v niektorej z oblastí ľudskej činnosti.

Za **nadaného žiaka/dieťa** sa pokladajú tí žiaci/deti, ktorí v porovnaní s rovesníkmi podávajú alebo majú potenciál podávať vysoko nadpriemerné výkony v niektorej oblasti alebo oblastiach činnosti (vzhľadom na to, že ide o žiaka/dieťa, tieto činnosti sú orientované na oblasti, súvisiace s výchovou a vzdelávaním). Nadaní žiaci/deti musia byť identifikovaní kvalifikovanými profesionálmi. Aby mohli plne realizovať svoj prínos pre spoločnosť, potrebujú osobitnú podporu a taký vzdelávací program, ktorý školy v rámci bežných výchovno-vzdelávacích programov neposkytujú.

Druh nadania je bližšou špecifikáciou oblasti, v ktorej sa nadanie prejavuje. Súvisí so štruktúrou nadania (s tým, ktoré konkrétne schopnosti a záujmy v nej prevládajú). Jednotlivé druhy nadania sa pritom vzájomne viac alebo menej prelínajú. S istým zjednodušením možno vyčleniť tieto základné druhy nadania:

- ♦ **Intelektové nadanie** – nadanie s vysoko nadpriemerne rozvinutými poznávacími schopnosťami, s potenciálom pre vysoké výkony v jednej alebo viacerých intelektových oblastiach. Poznávacie vývin intelektovo nadaných žiakov je akcelerovaný, iné zložky ich osobnosti sa však nemusia vyvíjať rovnomerne. Títo žiaci potrebujú vo výchovno-vzdelávacom procese špeciálny prístup, metódy, formy i obsah.
- ♦ **Umelecké nadanie** sa prejavuje v niektorej z umeleckých oblastí – výtvarnej, hudobnej, literárno-dramatickej, tanečnej a ďalších.
- ♦ **Športové nadanie** sa prejavuje v niektorej z mnohých oblastí individuálneho alebo kolektívneho športu.
- ♦ **Praktické nadanie** súvisí alebo s manuálnymi zručnosťami pre konkrétne praktické činnosti (napr. kuchárske, automechanické, elektrotechnické), alebo so sociálnymi spôsobilosťami (napríklad pri práci v oblasti tzv. pomáhajúcich profesií).
- ♦ Okrem toho sa v odbornej literatúre vyskytujú zmienky o rôznych iných druhoch nadania, napr. vodcovské, emocionálne, tvorivé. Ich mechanizmus, diagnostika a nástroje na rozvíjanie však dosiaľ nie sú dostatočne rozpracované.

Nadanie sa prejavuje v niektorej oblasti alebo oblastiach ľudskej činnosti. Pre jeho rozvíjanie v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu sú dôležité tri úrovne činnosti:

- záujmová úroveň

Na tejto úrovni zohráva hlavnú úlohu motivácia jedincov, ich zapájanie sa do rôznych záujmových aktivít, ktoré nie sú podmienené vonkajším výberovým kritériom. V tejto fáze dochádza aj k prvej selekcii potenciálne nadaných jedincov. Podstatný je široký výber možností zamerania sa na niektorú oblasť. Do záujmovej úrovne patrí napr. činnosť krúžkov, klubov, ale aj diferencované školské vyučovanie, ponuka rozširujúcich, dobrovoľných aktivít v rámci školského vyučovania a pestré, podnetné prostredie školy a triedy.

Práve táto úroveň zabezpečuje žiakom možnosti rozvíjať nadanie v čo najširšom zmysle, na základe dobrovoľnosti a vlastného záujmu v zmysle ustanovení Dohovoru

o právach dieťaťa - „výchova dieťaťa má smerovať k rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a rozumových aj fyzických schopností v čo najširšom objeme“.

- **výkonnostná úroveň**

Na tejto úrovni jedinci podávajú nadpriemerné výkony, založené nielen na motivácii, ale aj nadpriemerných schopnostiach. Aktivity na tejto úrovni sú podmienené vonkajšou selekciou (napr. prijímacie pohovory, úspech v nižšom kole súťaže). V tejto fáze dochádza k selekcii potenciálne nadaných jedincov s cieľom poskytnúť im systematický program zvyšovania ich výkonnostnej úrovne. Do výkonnostnej úrovne patria napr. školy s rozšíreným vyučovaním predmetov, vyššie kolá súťaží, niektoré sústredenia, ale aj možnosť absolvovania nepovinne voliteľného rozširujúceho predmetu alebo príprava na predmetovú olympiádu.

- **vrcholová úroveň**

Na tejto úrovni jedinci podávajú vysoko nadpriemerné výkony. Aktivity na tejto úrovni sú podmienené vonkajšou selekciou, založenou predovšetkým na identifikácii nadania a oproti predošlej úrovni je kladený väčší dôraz na individuálnu prácu s nadaným jedincom. Nadanie diagnostikujú experti (napr. poradenský pracovníci, tréneri, odborníci v danej oblasti nadania). Do tejto úrovne patrí napr. pôsobnosť mentorov, ktorí pomáhajú usmerňovať a kultivovať nadanie jedinca a poskytujú mu aj konkrétne aktivity na jeho naplnenie, spolupráca nadaného jedinca s vysokou školou ešte počas absolvovania strednej školy (napr. získavanie skúseností vo vedeckom výskume), ale aj špeciálne školy a triedy pre intelektovo nadaných žiakov alebo ich individuálna integrácia.

Nadanie je predovšetkým súborom vysokých schopností pre niektorú činnosť, tvorivosti a vnútornej motivácie k činnosti. K tomu, aby sa nadanie prejavilo, rozvíjalo a uplatnilo v živote nadaného jedinca (a celej spoločnosti), je potrebný vplyv okolia vyvíjajúceho sa jedinca. **Rozvoj nadania** teda predpokladá pôsobenie spoločnosti. Čím je toto pôsobenie systematickejšie, tým viac sa nadanie môže rozvíjať. Ide predovšetkým o pôsobenie rodiny, vrstovníkov, širšej spoločnosti a školy. Táto koncepcia sa zameriava na vytvorenie vhodných podmienok na rozvíjanie nadania v rámci výchovno-vzdelávacích inštitúcií (najmä školy), teda v procese školského vzdelávania.

Analýza súčasného stavu v oblasti rozvíjania nadaných detí a mládeže

1. Právna oblasť

Znenie § 41 zákona č. 29/1984 Zb. o sústave škôl a školských zariadení (školský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „školský zákon“) ustanovuje vytváranie podmienok na rozvíjanie mimoriadneho nadania a talentu žiakov, okrem iného aj zriaďovaním škôl a tried s rozšíreným vyučovaním niektorých predmetov.

Školský zákon sa podrobnejšie venuje športovému nadaniu, a to v § 41a až § 41 c, ktoré upravujú podmienky zriaďovania športovej školy a triedy, prijímacieho konania do športovej školy alebo triedy a ich názvu a tiež možnosti ich financovania zo strany ministerstva školstva.

V § 42 je stanovená možnosť skoršieho ukončenia základnej školy, ak ide o mimoriadne nadaného alebo talentovaného žiaka a tiež možnosť štúdia na strednej škole podľa individuálneho študijného plánu, upravujúceho organizáciu vyučovania a dĺžku štúdia.

Školský zákon vo svojich ustanoveniach však nevykazuje pojmy nadanie, talent, ani mimoriadne nadanie.

Intelektovo nadaní žiaci sú zaradení podľa § 3 školského zákona medzi žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami s možnosťou vzdelávať ich v špeciálnej škole, triede alebo v rámci individuálnej integrácie (§ 28 až 32c). Špeciálne výchovno-vzdelacie potreby intelektovo nadaných žiakov nevyplývajú len z ich nadpriemerne rozvinutých schopností, ale aj z ich asynchrónneho vývinu a výskytu sprievodných porúch rôzneho stupňa, súvisiacich najmä s oblasťou správania, socializácie, komunikácie.

Vyhláška č. 143/1984 Zb. o základnej škole v znení neskorších predpisov tiež umožňuje v § 2 predčasné zaškolenie dieťaťa - začiatok školskej dochádzky pred dovŕšením 6. roku veku (limitované hranicou 5 rokov a 8 mesiacov).

Legislatívne predpisy, upravujúce výchovu a vzdelávanie (najmä školský zákon) obsahujú možnosti rozvíjania nadaných žiakov, hoci niektoré mechanizmy chýbajú (napr. možnosť individuálneho študijného plánu mladšieho žiaka), nie je ujasnená terminológia (napr. mimoriadne nadaný a talentovaný, športovo talentovaný), jednotlivé druhy nadania nie sú vyvážené (napr. športovému nadaniu je venovaný celý paragraf, umelecké nadanie sa ale nespomína) a chýbajú vykonávacie predpisy - napr. aké sú konkrétne možnosti realizácie § 42 ods. 1 školského zákona (o možnosti absolvovania základnej školy skôr ako za 9 rokov).

2. Inštitucionálna oblasť

Inštitúcie zabezpečujúce realizáciu rozvíjania nadania (vrátane záujmovej a výkonnostnej úrovne činnosti) poskytujú pomerne široké možnosti pre aktivity detí a mládeže. Ich zriaďovanie a činnosť vymedzuje a upravuje napr. školský zákon, zákon č. 279/193 Z. z. o školských zariadeniach v znení neskorších predpisov, zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov, zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 207/1996 Z. z. v znení neskorších predpisov, zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. Ide najmä o tieto inštitúcie a ich činnosti:

- ◆ materské, základné a stredné školy (krúžková činnosť, školské kolá súťaží),
- ◆ základné a stredné školy (rozšírené vyučovanie predmetov),
- ◆ športové školy,
- ◆ konzervatóriá,
- ◆ školy a triedy pre žiakov s intelektovým nadaním,
- ◆ základné umelecké školy (základné záujmové vzdelávanie v hudobnom, tanečnom, výtvarnom a literárno-dramatickom odbore),
- ◆ centrá voľného času (krúžkové aktivity, prázdninové aktivity),
- ◆ útvary talentovanej mládeže zriaďované v spolupráci škôl s inými právnymi subjektmi (momentálne pôsobia iba v oblasti športu, ale koncepcia predpokladá zriaďovanie podobných pracovísk zameraných aj na vedecké a ďalšie druhy talentov),
- ◆ ministerstvo školstva a ním poverené organizácie (rôzne druhy súťaží),
- ◆ detské a mládežnícke organizácie a združenia (krúžky, kluby, oddiely),
- ◆ mimovládne organizácie (krúžky, súťaže, korešpondenčné semináre, e-learning, prázdninové aktivity),
- ◆ školské strediská záujmovej činnosti (krúžky),
- ◆ náboženské spoločnosti (prázdninové aktivity, letné tábory),
- ◆ mimovládne organizácie (súťaže, korešpondenčné semináre, sústredenia, tábory),
- ◆ poradenské zariadenia (kariérové poradenstvo, diagnostika intelektového nadania, účasť na zostavovaní individuálneho vzdelávacieho programu).

3. Podmienky rozvíjania nadania vo výchovno-vzdelávacom procese

Výchovno-vzdelávací proces, zahrnujúci obsah vzdelávania, metódy, hodnotenie a formy výchovy a vzdelávania na bežných školách (teda mimo športových škôl, škôl pre intelektovo nadaných žiakov a škôl, zameraných na rozšírené vyučovanie niektorých predmetov) zohráva dôležitú úlohu najmä pri identifikácii nadaných žiakov a ich formovaní v rámci záujmovej úrovne.

Predpokladom pre identifikáciu nadania je poskytnutie dostatočne pestrého prostredia, aktivít, podnetov, aby sa nadanie mohlo prejaviť.

Zmena tradičného vzdelávania, zameraného najmä na mechanické zapamätávanie a pasívne získavanie poznatkov smerom k modernému vzdelávaniu, zameranému na aktívne učenie a získavanie kompetencií pre život v informačnej spoločnosti je už dlhodobo v spoločnosti komunikovaná a očakávaná. Napriek tomu sa zásadné zmeny vo vzdelávaní v posledných rokoch nerealizovali. Potvrdzujú to aj výsledky zistení Štátnej školskej inšpekcie, ktorá v Správe o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2004/2005 konštatuje, že „Pretrvávajúcim nedostatkom sú priemerné vzdelávacie výsledky škôl, pravdepodobne ovplyvnené využívaním prevažne klasických, neprogresívnych vyučovacích metód a nevyužívaním moderných učebných pomôcok a praktických cvičení“, a vzdelávanie na základných školách hodnotí napr. slovami: „Celkovo vo vyučovaní prevládali klasické metódy a formy, rutinný štýl práce, sporadická spätná väzba, malý priestor na rozvoj verbálnej komunikácie a praktickej aplikácie osvojených vedomostí. Vo vyučovaní sa často vyskytoval verbalizmus a málo praktických činností.“

4. Príprava odborníkov pre prácu s nadanými deťmi a mládežou

Vzdelávanie odborníkov je kľúčovou otázkou rozvoja nadaných detí a mládeže, pretože ide o samotných realizátorov rozvíjania nadania. Ide predovšetkým o prípravu pedagogických zamestnancov (najmä učiteľov a vychovávateľov), zamestnancov poradní a dobrovoľníkov.

Problematika nadania je len veľmi sporadicky a nesystematicky zahrnutá do pregraduálneho vzdelávania v rámci filozofických a pedagogických fakúlt. Ministerstvo školstva akreditovalo niekoľko vzdelávacích programov (špecializačné inovačné štúdium), ktoré sa však pre nedostatočné finančné krytie nerealizujú. Neexistuje samostatný študijný program alebo zameranie na pedagogiku nadaných, a to v rámci pregraduálneho ani postgraduálneho vzdelávania.

Z hľadiska motivácie odborníkov, predovšetkým pedagogických zamestnancov, nie je vypracovaný systém ich podpory a aktivizácie v oblasti rozvíjania nadaných detí a mládeže.

Systematická podpora nadaných detí a mládeže – koncepčné zámery

Prechod od deklarácií ku skutočne efektívnej podpore rozvoja nadaných detí a mládeže si vyžiada nasledujúce kroky:

1. Zmena filozofie vzdelávania v školách

Pokiaľ bude vzdelávanie orientované predovšetkým na osvojovanie faktov, možnosti rozvíjať nadanie potrebné pre úspešné uplatnenie sa v profesionálnom živote v informačnej

spoločnosti (vyžadujúce samostatnosť, tvorivosť, spoluprácu, komunikáciu, kritické myslenie, efektívnu orientáciu v informáciách a zručnosti v spracovaní a transformácii informácií a pod.) budú limitované. Predpokladom pre takúto zmenu je:

♦ **Moderný zákon o výchove a vzdelávaní, ktorý bude:**

- umožňovať tvorbu flexibilných individuálnych vzdelávacích plánov pre nadaných jedincov v priebehu celého vzdelávania, vrátane elementárnych ročníkov;
- definovať výchovu a vzdelávanie tak, aby sa zamerala najmä na pozitívne stránky osobnosti žiakov – teda popri rozvíjaní tých oblastí, v ktorých majú žiaci nedostatky, venovala väčšie úsilie rozvíjaniu ich potenciálneho nadania. V rámci požiadavky učenia pre život a nie pre školu je efektívnejšie zamerať sa na rozvoj tých stránok žiaka, v ktorých môže byť v budúcnosti úspešný a na ktoré sa pravdepodobne v dospelom veku zameria. Je efektívnejšie zamerať sa na to, v čom je žiak dobrý, ako na to, v čom má problémy,
- deklarováť podporu rozvíjania a efektívnej starostlivosti o nadaných jednotlivcov,
- zahŕňať v zákone (resp. príslušných vykonávacích predpisoch) konkrétne kroky ako nástroje rozvíjania nadaných žiakov:
  - ♦ možnosti akcelerácie žiakov s intelektovým nadaním (skorší vstup do školy, preskočenie ročníka (vynechanie jedného ročníka a postup do ďalšieho, vyššieho ročníka), absolvovanie dvoch ročníkov naraz, absolvovanie niektorého predmetu/predmetov vo vyššom ročníku),
  - ♦ možnosti rozšírenia a obohatenia vzdelávania nadaných žiakov (väčšia voľnosť vo výbere predmetov (voliteľných) už v nižších ročníkoch základnej školy),
  - ♦ rôzne formy práce s nadanými žiakmi (napr. skupinová integrácia, vyňatie skupiny žiakov do obohacovacieho programu),
  - ♦ väčšiu voľnosť škôl pri zostavovaní vzdelávacích programov školy, vrátane možností vytvárania nových predmetov, zameraní, spájania predmetov, vytvárať obohacovací výchovno-vzdelávací program (a ten definovať ako jednu z foriem rozvíjania nadania)
  - ♦ väčšiu voľnosť škôl pri hodnotení žiakov s dôrazom na neformálne hodnotenie,
  - ♦ možnosti individuálneho študijného plánu pre nadaných žiakov na vrcholovej úrovni,
  - ♦ možnosť spolupráce s mentorom pre nadaných žiakov na vrcholovej úrovni,
  - ♦ možnosti diferenciacie vzdelávania (vzhľadom na schopnosti a záujmy žiakov, a to aj v rámci jednej triedy)

♦ **Systémová reforma v oblasti obsahu a metód vzdelávania (kurikulárna reforma)** zameraná na:

- obsah, prístup, metódy, formy výchovno-vzdelávacej práce(kurikulum) v súlade s novými trendmi (znalostná spoločnosť), upustenie od nepraktických konzervatívnych, hoci aj kultúrne zakorenených tradičných poučiek a zvyklostí,
- orientácia na získavanie kompetencií, nielen informácií,
- umožnenie výberu oblastí záujmu v rámci školského vzdelávania popri spoločnom základe, možnosť výberu voliteľných a nepovinných predmetov už v nižších ročníkoch,

- rozvoj osobnosti žiaka v súlade s jeho schopnosťami a záujmami (nepreferovanie rovnako vysokých výkonov v rámci všetkých oblastí – predmetov, kladenie dôrazu na výkony v oblastiach, ktoré sú v súlade so žiakovými schopnosťami).

2. Motivácia učiteľov ako hlavných podporovateľov nadania žiakov:

- vytvoriť vhodný systém (napr. kreditový, postupový, kvalifikačný) transformácie odborného vzdelávania učiteľov a odborných aktivít učiteľov (napr. tvorba učebných materiálov, mentorstvo, príprava žiaka na vrcholovú súťaž) do ich odborného a kvalifikačného rastu a následného finančného ohodnotenia,
- umožniť učiteľom zúčastniť sa vzdelávacích aktivít na základe vlastného záujmu,
- vytvoriť systém efektívneho hodnotenia škôl, v ktorom by jedným z kritérií hodnotenia boli podmienky vytvorené školou na rozvíjanie talentov s následným finančným zabezpečením pre túto oblasť.

3. Odborná príprava odborníkov

- vybudovať pregraduálne a postgraduálne univerzitné vzdelávanie budúcich učiteľov a ostatných odborníkov v oblasti rozvíjania nadaných žiakov, a to zavedením študijného programu „pedagogika intelektovo nadaných“ v rámci študijného odboru 1.1.6 Špeciálna pedagogika a predmetu „psychológia nadania“ v rámci študijného odboru 3.1.9 Psychológia
- ponúknuť už pôsobiacim učiteľom, odborníkom pracujúcim s nadanými deťmi a mládežou v ďalšom vzdelávaní špecializačné štúdium so zameraním na nadané deti a mládež a to pre absolventov pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, psychológie, resp. pre učiteľov z praxe základných škôl, stredných škôl a materských škôl.
- do pregraduálnej prípravy zahrnúť pedagogiku intelektovo nadaných, problematiku včasného rozpoznania a rozvíjania rôznych druhov nadania
- podporovať (najmä finančne) možnosti neformálneho vzdelávania učiteľov,
- vytvoriť a udržiavať informačný portál, ktorý učiteľom umožní byť nielen jeho pasívnymi používateľmi ale aj aktívnymi prispievateľmi (aj s možnou finančnou motiváciou).

4. Vytvorenie prostredia kladúceho v školách dôraz na rozvíjanie nadania si vyžaduje:

- vybaviť školy pomôckami a technikou v súlade s potrebami informačnej spoločnosti,
- znížiť počty žiakov v triedach, aby bolo možné podporiť ich aktívnu učebnú činnosť - objavovanie, experimentovanie, komunikáciu, diskusiu a zručnosti v argumentácii, možnosť pružného delenia tried na skupiny,
- upraviť vlastné prostredie tried a škôl (nábytok, umožňujúci flexibilitu, priblíženie prostredia triedy domácomu prostrediu, dostatok pestrých podnetov v triede), tiež vytvoriť pestré výchovno-vzdelávacie prostredie, nevyhnutné pre prejavenie sa nadania žiakov a jeho včasné rozvíjanie:
- striedanie aktivít (aj v rámci jedného predmetu, napr. dialóg, manipulácia, objavovanie, pozorovanie, projektové vyučovanie, divergentné a konvergentné úlohy),
- vytváranie možnosti prezentácie výsledkov žiakovej činnosti rôznymi formami (napr. verbálne, písomne, dramatizáciou, kreslením),
- poskytovanie aktivít a úloh rôznej úrovne (diferenciácia vyučovania),
- striedanie rôznych foriem práce (individuálna, skupinová, celotriedna),
- uplatňovanie rôznych foriem hodnotenia (s cieľom podporiť vnútornú motiváciu žiakov, napr. sebahodnotenie, slovné hodnotenie, hodnotenie dialógom, hodnotenie

jednotlivých zložiek predmetu), možnosť upustenia od rigidného hodnotenia a klasifikácie známkami,

- organizácia pestrej ponuky súťaží rôznej úrovne, zameraných na rôzne oblasti činnosti.

5. Podchytenie jedincov s mimoriadnym výkonom v niektorej oblasti:

- podpora mentorských programov, spolupráca nadaných jedincov s mimoriadnym výkonom s vysokou školou, výskumným pracoviskom (individuálne neformálne vedenie nadaného jedinca v rozvíjaní jeho nadania ponukou aktivít, spolupracou na projektoch a pod.),
- zameranie poradenských zariadení a výchovných poradcov na identifikáciu a diagnostiku nadania (najmä v oblasti intelektového nadania), správne nasmerovanie nadaného jedinca v ďalšom vzdelávaní a realizácia kariérneho poradenstva na základe stanovenia silných stránok jedinca (t.j. jeho nadania), zameranie na včasnú diagnostiku už v predškolskom veku

6. Finančná podpora zo strany štátu

- určená na podporné programy, výskumné programy, programy spolupráce, špecifické aktivity, zamerané na rozvíjanie nadania (napr. zriadením fondu na podporu nadania alebo v rámci rozvojových programov) – (napr. tvorba nových učebných materiálov, tvorba rozvíjacieho učebného programu, zameraného na podporu a rozvíjanie technicky nadaných žiakov),
- zaradenie riešenia problematiky nadaných detí a mládeže do výziev Európskeho sociálneho fondu (napr. podpora technického nadania mládeže, podpora prírodovedného zamerania nadaných dievčat), Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórskeho finančného mechanizmu, ako aj Švajčiarskeho finančného mechanizmu a Programu celoživotného vzdelávania na podporu aktivít a rozvíjania nadania,
- zahrnutie problematiky rozvíjania nadaných detí a mládeže do rozvojových programov MŠ SR a reflektovanie na výzvy v rámci ďalších programov zahraničnej pomoci.

Tieto zámery je dôležité aplikovať nielen na školách, ale už aj v rámci predškolskej prípravy (v materských školách), kde je potrebné rovnako vytvoriť pestré podmienky z hľadiska včasnej diagnostiky a skorého rozvíjania nadania.

Zpracovanie problematiky nadania do školského zákona (zákona o výchove a vzdelávaní) a príslušných vykonávacích predpisov

Tabuľka č. 1 (príloha) poskytuje prehľad oblastí, ktorých definovanie v školskom zákone (a príslušných vykonávacích predpisoch) vytvorí legislatívne prostredie, umožňujúce systematickú podporu a rozvíjanie nadaných detí a mládeže (žiakov), a to v rámci školského vzdelávania, poskytujúceho základné alebo stredné vzdelanie. Navrhuje definovanie pojmov, realizátorov identifikácie, diagnostiky nadania. Vytvára prehľad foriem vzdelávania. Tieto oblasti sú aplikovateľné aj pre predškolské vzdelávanie (v rámci materských škôl), v tom prípade sa pojem „žiak“, použitý v tab. 1, chápe ako „dieťa“.

Na rozdiel od športovo a umelecky nadaných žiakov, u žiakov s intelektovým nadaním sa uplatňujú niektoré formy akcelerácie (urýchleného vzdelávania, absolvovanie daného stupňa školy v kratšom čase). Základom rozvíjania u všetkých druhov nadania je rozširujúci program v danej oblasti. Obohatenie na rozdiel od rozšírenia znamená poskytovanie obsahu a aktivít z oblasti mimo bežných školských osnov (ide napr. o rôzne

formy projektového vyučovania). Intelektovo nadaných žiakov ako žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami možno vzdelávať aj integrovane.

Skupinová integrácia znamená vzdelávanie skupiny nadaných žiakov v rámci bežnej triedy. Ak je skupina časť vyučovania vzdelávaná spolu s bežnými žiakmi a časť vyučovania je vyňatá v rámci obohacovacieho programu alebo rozšíreného vyučovania, ide o skupinovú integráciu s vyňatím. Vyňatie je možné realizovať aj pre skupinu ináč individuálne integrovaných žiakov jednej školy alebo viacerých škôl.

Žiaci s inými druhmi nadania môžu postupovať podľa individuálneho študijného plánu (ak nenavštevujú triedu alebo školu so zameraním na oblasť svojho nadania). Podľa individuálneho študijného plánu môžu žiaci so všetkými druhmi nadania postupovať aj v rámci školy so zameraním na oblasť ich nadania, ak si to vyžaduje účasť nadaného jedinca na súťažiach, prehliadkach, športových a umeleckých podujatiach.

Tabuľka obsahuje aj návrh označenia školy alebo triedy so zámerom redukovať nálepkovanie nadaných žiakov (ich vyčleňovanie z populácie). Názov školy, triedy sa orientuje na vzdelávací program, nie na označenie žiaka.

Formy rozvíjania nadania pri priamej práci s deťmi a mládežou

Tabuľka č. 2 poskytuje prehľad foriem rozvíjania a podporovania nadania žiakov a študentov na jednotlivých úrovniach činnosti. **Každá vyššia úroveň pritom zahŕňa aj predošlú úroveň** (aktivity nižšej úrovne sú vhodné aj pre žiakov s nadaním vyššej úrovne).

Na záujmovej úrovni je dôležité podchytiť motiváciu detí pre niektorý okruh činností, pomôcť im v sebaidentifikácii a usmernení ich aktivít. V prostredí školského vyučovania ide o poskytovanie rozširujúcich aktivít, dobrovoľných zadaní, námetov na činnosti (napr. aj v súčasných osnovách matematiky pre I. stupeň ZŠ sú uvedené rozširujúce tematické okruhy, ktoré je možné žiakom ponúknuť). V rámci školy sa žiaci môžu zapojiť do širokej škály školských krúžkov, nepovinných predmetov a mimo školy môžu navštevovať krúžky, kluby, stať sa účastníkmi táborov a sústreďení.

Do tejto úrovne rozvíjania talentu zaraďujeme aj výberová kolá súťaží v rámci školy, ale aj rôzne neformálne prehliadky a „jednokolové“ súťaže – bez pokračovania na vyššej úrovni. Zväčša bývajú zorganizované samotnou školou, školským zariadením, mimovládnyimi organizáciami.

Na výkonnostnej úrovni sa realizujú aktivity s podmienkou výberu žiakov na základe prijímacích kritérií. Ide o školy s rozšíreným programom vzdelávania s rôznym zameraním – pre intelektové druhy nadania sú to školy zamerané na niektorú skupinu akademických predmetov (prírodovedné, jazykové), pre umelecké druhy nadania ide najmä o základné umelecké školy, konzervatóriá alebo školy s rozšíreným vzdelávacím programom so zameraním na niektorú umeleckú oblasť. Podobne pre športovcov ide o základné školy a stredné školy, zamerané na niektoré športové oblasti a v prípade praktického nadania o školy so zameraním na danú praktickú oblasť.

Do tejto úrovne zaraďujeme aj súťaže vyššej úrovne s účasťou žiakov na základe výberu (zväčša založenom na úspechu v nižšej úrovni súťaže).

Na vrcholovej úrovni je kladený dôraz najmä na individuálny prístup. Tento môže byť realizovaný mentorstvom – supervíziou jedinca, ktorý je skúseným v danej oblasti (napr. starším študentom, výskumným pracovníkom, trénerom). Na tejto úrovni, v prípade aktívnej účasti na súťažiach medzinárodnej úrovne a potreby viacfázového tréningu alebo u intelektového nadania v prípade nepravidelnej akcelerácie alebo účasti v projektoch

a aktivitách vysokých škôl, zahraničnej stáži a pod. žiaci vzhľadom na nemožnosť pravidelne sa zúčastňovať výučby môžu postupovať podľa individuálneho študijného plánu.

Zvláštnu skupinu na tejto úrovni tvoria intelektovo nadaní žiaci ako žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorí môžu navštevovať základnú alebo strednú školu alebo triedu pre žiakov s intelektovým nadaním alebo byť individuálne integrovaní v bežnej triede. Ich vzdelávanie je modifikované v obsahu, metódach, formách, hodnotení. Môžu sa tiež vzdelávať akcelerovaným spôsobom – skorším zaškolením, preskočením ročníka, absolvovaním dvoch ročníkov naraz alebo absolvovaním niektorého vyučovacieho predmetu alebo skupiny predmetov vo vyššom ročníku.

Výhody a nevýhody jednotlivých organizačných foriem vo vzdelávaní nadaných sú dlhodobo predmetom diskusií v odbornej verejnosti. Na túto problematiku sa upriamilo aj stretnutie Rady Európskej únie pre vzdelávanie, mládež a kultúru, ktoré vo svojich záveroch upozorňuje na výsledky niektorých výskumov, podľa ktorých v niektorých prípadoch diferencovanie žiakov v príliš skorom veku do separátnej škôl rozličných typov na základe schopností môže mať negatívne efekty na výkon znevýhodnených žiakov.¹⁾

Hoci integrované vzdelávanie žiakov je jedným z prostriedkov zabránenia sociálnej exklúzii, v súčasnosti sa tieto diskusie v oblasti rozvoja nadaných presúvajú z roviny integrácia alebo segregácia ako dvoch vzájomne protichodných a vylučujúcich sa foriem do roviny – integrácia aj segregácia v závislosti od potrieb dieťaťa. Separované formy vzdelávania sú odporúčané najmä pre deti so silne akcentovanými špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Možné výhody a nevýhody jednotlivých foriem sú zhrnuté v prehľadnej tabuľke č. 3 (príloha). Začlenenie nadaného žiaka do vhodnej formy vzdelávania v spolupráci s rodičmi je úlohou poradenských zariadení, výchovného poradcu, školského psychológa, triedneho učiteľa a ďalších zainteresovaných odborníkov.

Porovnanie súčasného stavu s navrhovanými zmenami

Tabuľka č. 4 (príloha) obsahuje údaje o doterajšom zabezpečení starostlivosti o nadaných žiakov a porovnáva ich s formami, ktoré navrhuje koncepcia. Väčšina osvedčených prístupov z minulosti ostane zachovaná, realizácia koncepcie však umožní ich rozšírenie o nové formy, umožní venovať väčšiu pozornosť príprave a vzdelávaniu odborníkov, ktorí budú v praxi nadanie detí a mládeže rozvíjať.

---

¹ 2762nd Council Meeting, Education, Youth and Culture, Brussels, 13-14 November 2006, 14965/06 (Presse 309), str. 33.

Opatrenia

1. V novom zákone o výchove a vzdelávaní riešiť aj problematiku výchovy a vzdelávania nadaných žiakov. Pri realizácii opatrenia vychádzať z Koncepcie rozvoja nadaných detí a mládeže.
Z: MŠ SR, sekcia regionálneho školstva
T: podľa plánu legislatívnych úloh vlády
2. V kurikulárnej reforme obsiahnuť aj problematiku výchovy a vzdelávania nadaných žiakov. Pri realizácii opatrenia vychádzať z Koncepcie rozvoja nadaných detí a mládeže.
Z: ŠPÚ
T: v súlade s prípravou kurikulárnej reformy a jej zavádzaním do praxe
3. Zahnúť do systému hodnotenia škôl (hodnotiacich kritérií) podmienky a aktivity školy v oblasti rozvíjania nadaných detí a mládeže. Pri realizácii opatrenia vychádzať z Koncepcie rozvoja nadaných detí a mládeže.
Z: MŠ SR, sekcia regionálneho školstva
T: v súlade s prípravou systému hodnotenia škôl a jeho zavádzaním do praxe
4. Vypracovať metodické pokyny (metodicko-informačný materiál) k vzdelávaniu intelektovo nadaných žiakov. Pri realizácii opatrenia vychádzať z Koncepcie rozvoja nadaných detí a mládeže.
Z: MŠ SR, sekcia regionálneho školstva v spolupráci s ŠPÚ a VÚDPaP
T: jún 2007
5. Iniciovať vznik študijného programu „pedagogika intelektovo nadaných“ v rámci študijného odboru 1.1.6 Špeciálna pedagogika a predmetu „psychológia nadania“ v rámci študijného odboru 3.1.9 Psychológia, iniciovať aspoň informatívne zahrnutie tejto problematiky aj do študijných programov pedagogických, filozofických a prírodovedeckých fakúlt (učiteľské smery, vrátane elementárnej a predškolskej pedagogiky).
Z: MŠ SR, sekcia vysokých škôl v spolupráci so sekciou regionálneho školstva
T: máj 2007
6. Iniciovať a uskutočňovať ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov, zamerané na prehĺbovanie, zdokonaľovanie a rozširovanie odbornej a pedagogickej spôsobilosti v oblasti výchovy a vzdelávania nadaných žiakov - v rámci profesijného rozvoja učiteľov v kariérnom systéme.
Z: MŠ SR, sekcia regionálneho školstva, príslušné PRO MŠ SR
T: jún 2007 (iniciovať)
od septembra 2008 (uskutočňovať)
7. Zahnúť problematiku rozvíjania nadaných detí a mládeže do rozvojových programov MŠ SR a do výziev ESF a reflektovať na výzvy v rámci ďalších programov zahraničnej pomoci. Pri realizácii opatrenia vychádzať z Koncepcie rozvoja nadaných detí a mládeže.
Z: MŠ SR, sekcia regionálneho školstva, sekcia európskej integrácie
T: od januára 2008 a priebežne

8. Vytvoriť a udržiavať web-stránku so zameraním na nadanie v rámci internetového portálu ŠPÚ.
Z: ŠPÚ
T: január 2008 a priebežne

9. Do edičného plánu učebníc zahrnúť aj učebnice a učebné materiály pre intelektovo nadaných žiakov.
Z: MŠ SR
T: január 2008 a priebežne

Merateľné ukazovatele pokroku

- Schválenie zákona o výchove a vzdelávaní so zapracovaným systémom podpory nadania detí a mládeže.
- Uskutočnenie kurikulárnej reformy s otvorenými možnosťami systémovej podpory nadania detí a mládeže.
- Vypracovanie metodicko-informačného materiálu k vzdelávaniu intelektovo nadaných žiakov
- Vznik web-stránky nadania
- Počet zamestnancov zapojených do rôznych foriem ďalšieho vzdelávania v oblasti práce s nadanými deťmi a mládežou.
- Počet vysokých škôl, na ktorých vyučuje pedagogika nadaných.
- Počet vysokých škôl, ktoré zabezpečujú vyučovanie psychológie nadania.
- Počet rozvojových programov, zameraných na rozvíjanie nadaných detí a mládeže
- Počet výziev v rámci ESF, zameraných na rozvíjanie nadaných detí a mládeže
- Počet žiakov, využívajúcich rôzne formy podpory rozvoja nadania